

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ԲԱՆԱԲԱՆՆԵՐ, ԵՐԱԳԵՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՐՏԻՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ լինել 100
Վեցամսեայ 52 1/2
Պոլիսէն դուրս գալով Լուս
գիրքուն փոխադրել ծախքը
առնողին վրայ է:
Այս Լուսագիրք ամէն շաբաթ
օրերը կը հրատարակուի:

Իր շահին համար լուր մը հրաւ
տարակից ուղղող պիտի վճարէ
տողին 40 փարսյ:
Նորասկիզ գրող ծանուցումը
ծրի է:
Դուրսէն եկած նամակներուն
փոխադրել ծախքը խրկող պի
տի վճարէ:

ԲԱՆԱԲԱՆՆԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 31 ՄԱՅԻՍ

Այս ամբողջական մէջ սեւ ծովու եղերքը շատ անձրեւներէն պատճառած հեղեղաստեղծ տեղ տեղ շատ փնտրող տուած էին: Այսպէս զուտուի (Պ) ըստած վիճակին Սիտեթի գիւղին մէջ հեղեղատու հին աւերակ մը կը բանայ, որուն մէջէն կա պարէ արկը մը երեւան կ'ըլլէ: Գեղեցիկէն կ'իմացը նէն: որ մեծ ուրախութիւնով բերել կուտայ: Այս բանին կը տեսնեն որ մէջը եղածը ոսկի ձուլան օձ մը, և մարդու ոտիւններ: ու միտի լեցուն լինէ սա փոր մը: Ատեն քերէ գէյն կը վերցընէ իր պաղտաւ կը պահէ: Տեղւոյն ձուլանը կը լսեն, կա քան պէ յին ինչ կ'ընեն կ'ընեն, ատեն իտալաւ էն: Եթէ պահելը ըլլա՞ն ատեն մէջ մեծ ջարդ կ'ըլլայ: Մարդը ատենը ըսած ատենը մէկ մը կը շփոթի: մէկ մըն ալ կ'ըսէ թէ պարտաւ բան է: ասկէց մարդու ինչ փնտս կրնայ գալ: և ըստաներին մոտիկ չէր ընեն: Այսպէս անոնք տեղին տղան օձ մը կը տեսնէ: փոխ նալէն վրան գող մը կուգայ: ու օր չանցած կը մեռնի: Պէյնի ձեռքը սորը գող եղած՝ ատեն չանցընէր մէկէն ատենը ծովը ձգել կուտայ: Այս այս սոլ սը: գիտութեան ձեռքը մէկ կը կարգատ մըն է հնադրութեան թեան: մնացը ըլլար նէ՝ կարելի է որ այս վիճակիս հնադրութեան վերաբերեալ բան մը ելեր ասկէց: ու ըստաներէն անոնք կը կրնան եղեր որ միտի լեցուն ատիարին վրայ գրու պէս զանազան ձեւերով նշանագիրներ կան եղեր: Սոկի ձուլան օձը, որ այս աւերակէն կ'ըլլէ, և վիճակին անուր (Պ), որ յուս նորէն օֆիս (օձ) բառէն եղած ալ կը նմանի, այս տեղերը (Ս) կ'ըլլան կուգան նուիրած մէկ երեւել լի չէնք մը գուշակել կուտայ, որ կարելի է որ կուս պաշտօնի մէջ ուստատեղի եղած ըլլայ: Հիները սա վարութիւն ունենին որ մէկ հիւանդութիւն մը ու նեղակին նէ՝ կուգաներ անոր բժշկութիւնը ինդը բերել ուստատեղի նուէր մըն ալ կ'ընէին: որ երբեք մըն կուց մէկ խորհրդաւոր նշանը կ'ըլլար, և երբեք մըն ալ հիւանդին հիւանդութիւն քաշած անգա մըն պատկերը: Ինչպէս ձեռք, սոր, սիրտ, աչք, և այլն: Այսինքն որ այս մարդս (Ս) կ'ըլլան իտալ հնադրական պատմութիւնը որ է օձ՝ ասպական նուէր չինած հետը հին բերած ըլլայ, հիւանդութեան անոր ձեռքը բժշկութեան համար: և երբոր մեռաւ նէ՝ այն նուէրն ալ հետը թողցին: Պուցէ ուրիշ մեկնու թիւն ալ ունենայ, որ աստիարին վրայի գիրէն հաւ կըցուելը կը յուսացուէր:

— Այսպէս զանի կուտակութեան ինչ վիճակին մօլլա տեղիս ըստած գիւղին մէջ կ'ընէ մէկ փորէ երեք տղայ կը ծնանի: Այս բնական գիտաւ ծրս մեծ շփոթութիւն ձգեց գիւղին մէջ: սկսան ամէնքը այս կնիւնը վրայ մտածել թէ ճաբ է: Այս որոշեալէն այն կնիւնը այս գիտաւթութիւնն ալ ու նէր, որ բերած տղայքը չէին ապրէր, այն յիմար մարդիկը ասկէց հետեւցուցին իրենց ցնորած կարծեացը իրեւ իրատ մըն ալ ասկից բանեցաւ, թէ այն մեռած տղայքը ինքը կը խեղէ: ու սկսան ա սոր երկունը միտքը շփոթել: Քանի մը օր ալ կ'անցնի, նոր ծնած տղայ մէկ կը մեռնի: շատ չանցնիր միւսներն ալ կը մեռնին: այն ատենը ամէնքը իրենց կարծիքին վրայ կը հաստատուին: ողորմելի մարդն ալ ինչ ընելը չը գիտար: վախճալէն կը թողու մերձակայ գրային տունը կը փոխէ: Այն գիւղէրը բոլոր գրայինները կը ժողովին հան: մարդը մը խիթարելու տեղը կ'ափայտեն որ, կամ պէտք է կնիւ կըրնայն, կամ այս գիւղէն տունը ձգեն կնիւր աւանտ ելլեն: մէկ կողմէն ալ զինքը մեղքեցողով կը համոզեն որ իր կնիւ կըրնայն: Այն մէջ մէկ քանի ալ կարգապահներ (խմաներ) կային: անոնք ալ վիտութիւններ կը բերէին թէ կնիւ մը երեք տղայ բերելը ճաբ ըլլալու նշան է: միւսէն ստիպ ուեցած մարդը գուց ինչպէս գիտէր այնպէս ընէր ըսելու:

Այն միջոցին ողորմելի կնիւ, ատեն կ'անցնի իր մարդը կ'ուշանայ նէ՝ իրենց ատենը քովը եղած գրաւ ցինին տունը կ'երթայ իր մարդը հան նայելու: ներս

կը մանէ կը տեսնէ որ հան չէ: ու ատեն մէջ եղող ներքը կը քնանան: ու օրոյքին մէջ տղան ալ կուսայ, ողորմելիին ալ կամը գեռ յամբած չէր: իր տղայքը յիշելով տղան մօրը ձայն չէ տար: ու ինքը կը նստի օրոյքին տակը ու կսկի տղան ծիծ տալ: Այս ատեն մարդն ալ յիշեալ տունը գնացած ըլլալով այն միջոցին անկէց եղած կ'ըլլայ, ատեն դուռը կը բանայ կը տեսնէ որ այս կնիւ օրոյքին վրայ ին կեր է: մէկ սարսափելի պոռալ մը կը պոռայ որ բոլոր գրայինները ինչ է սա ըսելով ամէնքը մէկէն հան կը հասնին: Այս ցրտնէ անոնց ողորմելի կնիւ, որ շուտաւ պաղած կեցեր էր: Այս տեսնէր կ'ըսէ այս անօրէնը: իմ տղաս ալ խեղդեալ եկեր էր: և կայ զինքը օրոյքին վրայ գտայ:

Այս ըստանուն պէս մէկէն ի մէկ կնիւնը գը խուս կը թափին, որոնց մէջ էր կնիւնը երկին ալ: որը մաղը կը փեռէ, որը ետ-թափով որը ինքնով կը նիկը մեռցընելու մօտ կը ծեծեն: ողորմելիին կը կան չէ: կը պաղտաի: ճանքը կեցէք, ձեռքը ըսեմ: ամէն նեւին անոր ձայնը ակնային չի լսէ: Այս քայտէս ձեռքը սորը կ'կայեն, այն գիւղերը աստու կը գը նեն: միւս օրը բոլոր գեղացիք ժողովեցան կնիւր աւ լին ինչ բերին, իրենք մահապարտ մը հանցին Գեղեցիկ գիւղին: Սոկը լին պատճառը հարցուց նէ՝ սկսան խեղճ ու խեղճ խօսիլ: Վարձաւ կընու ըստ հարցուց: ողորմելիին պատասխանեց թէ՝ ատենը ըստաներէն խաբար մը չուէն, տղայս մեռնելը՝ ատու ուած կուտայ ատուած կ'աւան: ու այն ատենը պա տահարն ալ եղածին պէս պատմեց: Ատեն որ լսեց Գեղեցիկ գիւղացի անոնց կայ ու յիմար ըլլալին, վրան զինքը (Գ) գիտար օր մէկ կ'ըսեմ: Սոկը միւս լին փաշային պաշտօնատարներուն մէկն էր: զանոնք ամէնքը բանտը գրաւ: ու կնիւր աղատելու համար խրկեց իր հաբը, ուր չարացար հիւանդ ա տեսն մը պառկեցաւ: միւսներն ալ միտքէն կնիւր ա ողորմայաւ նէ բանտը մնային: Թէ որ կնիւր բան մը ըլլար նէ՝ ատենը գընաւ ալ չի տեսնուած ձիւն մը պիտի գար: ճաբը կարծածներուն մահը իրենց վրանգաւոր պիտի ըլլար: առողջանալով իրենք ալ աղատեցան:

— Պաղտաի հրեայ մը վաճառականի կերպաւ րանք մըտնելով և դուրս երկիր ճամբորդութիւն ընել կ'ըզնելով՝ Վարձայի իտալական վաճառականը լեւեմ հաճի (Ս) համայնութիւն կ'երթայ: մէկ մէկ զու ուեւ աւելի հաշուով հինգնոց և վեցնոց մարդու ստակ վճարելու խոստանալով երեսուն հաւ քանն նոց ոսկի կ'ուղէ: Վարդը ասանկ մէկ գիւղին շահ մը ձեռքէ չի փախցընելու փախալով շուտ մը ոսկի ներքը կը հանէ, ատակի տախտակին վրայ այն կը համ լին: հրեայն կը քաշէ: բայց քաշած ասանք տանն ոսկի ձեռքին մասններուն մէջ տեղը կը պահէ: Այն նացած ոսկիները կ'ընկնի երկարօրէն մէկ գին մէ կաղին գարձնելու, նայելու, միտքէն որ ոսկիներ լուսն տեղը կը ձանձրանայ և կ'ըսէ: բարեկամ, գործ ունիմ: ինչ տեսակ ստակ պիտի տաս նէ տուր, ու կնիւրը աւ ու գնա բանը: Հրեայն տաճիկէն չի գիտցուլ մը պէս ընելու փոխելով հրեային բան մը կը խօսի և պոշտաւ կ'ընկնի: հաճի (Ս) համ մէտը ատոր ներանալով՝ որոշեալէն ասանկ պոռաւ լու պատճառ մը տուած չէր, ոսկիները տախտա կնի վրայէն կը ժողլէ: քովը կը գնէ: Հրեայն ասի կայ տեսնելով ձայնը կը կըտրէ կ'երթայ:

Հաճիլը մտածելով որ այս մարդը ոսկի ուղեց նէ տաճիկէն խօսեցաւ, վերջը տաճիկէն չի գիտ նալ կեղծելով հրեային խօսիլը ի հարկէ մէկ խա բնութիւն մը կը իրարմէն, ոսկիներուն համարները ըման ըլլալուն վրայ կ'ափաճի գնաց: համարց որ քան հաւ մնայեր է: շուտ մը խանութը կը ձգէ մարդը բնաւորելու կ'երթայ: Այսպիսի այնքին եր թաղով վերջապէս Վարձայի քաղաքը գրաւը գուր ու կամաւըն գընալու ատոր պէս հագուած հրեայ մը կը գընան: ասանկ ոսկին կ'ուղէ: մարդը բանին մէկ գընալ չէ: ինչ ոսկի է, քեզ ուր տեսեր եմ, երբ աւեր եմ կ'ըսէ: Հաճի (Ս) համայնութիւնը որ միտքը գրեր էր թէ գործ գտայ, այս խօսքերս սովորական խօսքեր են ամէն ալ կ'ըսեն ըսելով մարդը բանել կուտայ, Վարձայի լալիկէն պաղտաւ կ'երթան: Հրեայն ասոր վրայ կը մտածէ թէ՛ սա մարդը յիւրախ մէկ ուրիշ մը վարպետութեան բռնուէր

է: և զիս սխալմամբ անկիւ կարծելով բռնել տուաւ: Այս վրայ միտքը կուգայ: կ'ըսէ որ, այս ինչ տեղ տեսնակ ունի, մէկ ուրիշ հրեայ մը կայ ինչի կը նմանի: չըլլայ որ ոսկիները գողցուլ այն ըլլայ: Վարդը կը խրկուի: ըսած հրեայն կը գնան կը բե լեն: Հարցիւր ըսած ատենին մարդը չէ թէ միտքն ոսկին չի գիտցած կը ձեւանայ, այլ և տաճիկէն չի գիտնալ վարպետութիւնն ալ նորէն ձեռք կ'աւան: բայց խօսուածքէն և վարմանքէն և կերպաւ րանքէն կ'իմացուի որ յանցանքի տէր է: մանաւանդ որ կանչուլ մարդն ալ վիտեց որ գալն իրեն ձեռքը ոսկի կար: այսպիսի այնքին ձեռք կ'ուղէր: և իրօք ալ ոսկիները տակաւին մարդուն ձեռքն էին: Այս ըմանին ճամբորդութեանը վրայ կ'ափաճ ընելու տեղ զի ամենեւին չի մնաց, ոսկիները ձեռքէն աւելի տի րաջ տուին: որ այն ալ որոշուած գնէն աւելի տա կի տուուն համար յանցաւոր ըլլալով թող չի տըր վեցաւ, որ պէտք եղած խրատը և յանգիմանութիւնը լսէ: Վեկալ հրեային համար ալ ստուգ վեցաւ որ աւալ ալ քանի մի անգամ ասանկ խաբարութիւն բանեցընելը բռնուած էր: և ինքը այս կերպով անխաւ վատակը իրեն իրեւ առուեստ սեպած էր: ուստի այս ալ մէկ մըն ալ Վատաւորը նուագիւն չի գալու: և պատիժը հան կըրելու պայմա նաւ իւր երկիրը խրկուելու հրաման եղաւ:

— Տուփիչէ գաւառը քաղա ատ ըստած գետին վրայ եօթն հաւ կամաւը շատ ժամանակէ ի վեր չինուած ըլլալով, և երկար ատեն է որ պէտք եղած նորոգութիւնները չըլլալով հինգնոց և փշեղաւ մօտեցեր է: անանկ որ վրայէն անցնել ուղորդները իրենց կանքը ծանր վրանգներու մէջ ձգելու կը հարկաղա լուին: Վանապէս այն կողմի կիրճը (տեղաւոր) շատ տեղեր վրած ըլլալով՝ ճանապարհորդաց անցու գործի շատ վտանգ և գիտաւորութիւններ կուտայ: Այս համար գաւառին բնակիչները ատենը նորոգութեան կարօտ ըլլալը առանձին աղբրագրով մեծա ջոր տեղութեանը ծանուցանելով օգնութիւն խնդրեցին: Վեճաղոր ինքնակալը ատենը այս օրինաւոր խնդիրը ընդունելով հրամանագիր խրկեց, որ թէ կամաւորները և թէ կիրճը հաստատուն կերպով ա ղէկ մը նորոգուին: և այս հրամանագիրս տեղը խըր կուեցաւ:

— Սուտուէն եկած նամակները կը պատմեն որ այն տեղի մօտ գտնուած անապատներուն մէջ հաւ րաւային հողմով սատակ փոթորիկ մը ելեր, անոր ետեւէն ալ կարկուտ մը տեղացեր է, բայց այնչափ խոշոր որ առաջները անոնց մէկ քանին երկու ժա մու ճամբայ ընելով (Ս) սուտու բերելէն ետեւ կըշաւ ուեր են հան որ մէկ հատը 150 տիրեմ եկեր է: Սեւ մը մարդիկ և անասուն կարկուտէն վերաւորներ մե ուեր են, իսկ մը մարդիկ և անասուններ ալ Տիգրին գետին խառնուող փորքիկ Վալի գետին ջուրե ըր քէր տարեր են: որոշեալ տեւ հաւած կարկուտին ջուրերը գալով այս գետին խառնուելով այնչափ ա ձեր է որ ասոր ջուրը իւր ընդարձակ սովորական սահ մանէն շատ գուրս տարածուելով երկու կողմի դաշ տերուն վրայ բնակող առապներուն վրանները յան կարծակի կոխեր է:

— Չորեքշաբթի օրուան ժամը ութին ջուրերը՝ որտուտով եկած անձրեւին ժամանակը սուլթան Պայաղուի մզկիթին ալ կողմի փառքէ կայծակը զար կաւ: անոր լեւեմէն մէկ կողմը փուլց և վերէն ի վար ձեղք ձեղք ըրաւ անանկ որ հիմայ ներքեւէն անցնելը շատ վտանգաւոր է: Երբ փշէն քարերը ներքեւի խանութներուն վրայ ինալով մէկ քանին գրեթէ կիտով չափ փուլց և մէջին մարդիկներէն մէկ քանի հոգի ալ վերաւորեց: Վայժակի վտանգէն աղաւ մնալէն գիւղին բան չի կայ, բայց չեմ գիտեր ինչո՞ւ կուտակութիւնը ատանկ մեծամեծ չէնքե լուսն վրայ շանթապահ գործը գործածել չի տար:

ՆԱԽԱԿՈՑՈՒԹԻՒՆՔ

Վատնայի Նիքիթի անուն նաւապետը իր պա ճանա ըստած նաւուն մէջ ծախու ապրանքներ բեռ յընելով թաշաղ կըղնէն Ստանպոլ գալն իրեն՝ ձեւ մաղիկ վեճեմայ Վին (ապրիլ 20) գիւղը Վարմա լու կըղնին Վալի մի գիւղին աւջեւ քարերուն կը զարնուի: և սախտելով կ'ընկնելի: բայց նաւապե

որ և նաև որդիները չորս հոգի կ'աղատին :
Շէմաղիլ ասորը ամսոյ Վին (մայիս 9) ժամ եօթն ու կէսին ատենները արեւմտեան հովով մէկէն 'ի մէկ պատահած միջոցին ստատիկութենէն՝ Վառնայի կը ցորդ : Վառնայ վեճակը գտնուած թէ Տաճիկներուն և թէ Տէրութեան հպատակ եղած ազգերուն տը ներուն մէկ մասը կործանեցաւ , մէկ մասին ալ վըրայի հիւրհանգիստը հովը թուցնելով և փողոցները նեւ տեղով շատ մեծ վնասներ տուաւ . և տասն և հինգ հատ ալ հողմաղաց (եւէլ տէլիմէնի) փրցուց : Առնաւահանգիստը գտնուած ութը կրտսեր մանր նաւեր՝ մէջի ապրանքներովը ընկղմեց :

Ինկիլիզի հպատակ Տիմիթրիոս դարո նաւապետին 9520 քիլոնոց պէ՛հ նաւը այն արեւմտեւթեան ատենը Պալլաքի առաջ դարձուցնելով շուր առաւ և ընկղմեցաւ :

Սիւրիլի կղզին Ռեպէլի ծովածոցէն նոյն կղզին Քալոնիս ծովածոցը երթալու համար ճամբայ եւրած նաւու մը մէջ տասն և հինգ կին և երեք երիկ մարդ՝ ամէնքն ալ բայա ըլլալով , ճեմաղիլ ելլել ամսոյ 11 ին (մայիս 13) արեւմտեւթեան բըռնուեցան . նաւն ընկղմեցաւ , և մէջինները ամէնքն ալ խեղդուեցան . որ յաջորդ օրը մարմիններն ծովուն վրայ տեսնուելէն իմացուեցաւ :

— Մայիս 24 ին շաբաթ իրիկուն չարագործ մը աղբաւ Հայ և կրօնիկ Նորադանդ յարուծիւն անուն (Նոյն Սթեֆանոս քինեւտան մը մէջ յոյն մանչ տղի մը հետ տեսնելով ու գլուխն ալ գլխարկութիւն տարցած ըլլալով՝ այն ինչ նոյն սիրած տղին կը փարէր , տղայն հասկընալով չար կամքը , ամօթ է ըրածը ըսելով կը պարտաւեր , այս անարգական խօսքին վրայ աւելի սրտով տեղով քովը եղած փոքրիկ սրով տղին բանի մը տեղէն սաստիկ վիրաւորելով ու նոյն գինեւտան մէջ գտնուող նաւաւար Նիւ անուն տաճիկը տեսնելով այս չարագործ ուրիշ իսկոյն վրան կը յարձակի յիշեալ եղեւնագործը անոր ալ կուրծքին ալ կողմը այնպէս սաստիկ կը զարնէ որ իսկոյն կը մեռնի . հիմայ իշեալ չարագործը զապիկէն բանտարկեալ է ու ամհու գատապարտուած է . որ այս միջոցներս պիտի գլխատուի :

ԱՐՏԵՐԻՆ ԼՈՒՐԻՐ

ՍՊԱՆԻԱ : Պառնարդի օրագիրներէն մէկը՝ Լիւսիպէր , մայիս 15 ին յետագայ լուրը կը հրատարակէ : « Քանի մը օր կայ , թագուհին մէկ վրան բաց ֆայնմոլ մը ապալայի փողոցէն անցնելն իբեկ իրարու ետեւ երկու հրազէն (թիւֆէնկ) պարսպվելու ձայն կը լսուի : Առջի բերանը անանկ կը կարծեն որ քանի մը տղայք զբօսանքի համան հեմալի ֆիլիպի կը բըռնելոյնէն : Բայց նոյն րոպէին բանը հասկընալու ետեւէն ըլլուելով իմացուեցաւ որ այս բանն անանկ տղուն խաղաղքի պէս թեթեւ բան մը չէ՝ եղեր : Սպանիայի օրագիրները քանի մը օր բնաւ ասոր խօսքը չընելէն ետքը վերջապէս այս բանիս վըրայ տեղեկութիւն տարու հաճեցան : Առահա ել քիլիֆօ օրագրին մէջ կարգադրածնիս այս է :

« Թագուհին պալատը հասնելէն ետքը տերութեան ատենանին նախագահը քովը կանչելով եղածը անոր պատմեց , և իր կասկածն ալ յայտնեց . ինծի անանկ կուգայ ըսաւ՝ որ հրազէնները նետոյին միտքը զիս զարնելէր : Սիւս օրը թագուհւոյն այս կարծիքը արդարացաւ , երբ որ առջի օրը թագուհին գլուխը դրած գլխարկը քննելին նայեցան որ մէկ կողմ մը խանձեր էր : Թագուհին այս բանն նախագահին պատմած ատենը անանկ հանդարտութիւն և ապա հովութիւն մը կը ցրցընէր , ինչպէս որ հրազէնները նետուած ատենը ցրցուցեր էր . այն ատենն ալ միայն հօրեղբօր՝ և հօրեղբօրն ալ աղկանը փախնալուն վրան քիչ մը հող ըրեր էր , չըլլայ որ այս երկիւղին վերջը մէկ փոսնգաւոր հիւանդութիւն մը ծագէ անոնց համար : Շատ մարդ և շատ անգամաւ զաւանք ընելէն ետքը հազիւ յանձնառու եղաւ թագուհին տեսարան գացած ատենը գոց ֆիլիպի երթալու . և հետը պահապան զօրք առնելու : Սիւս հաճելի է ելլելը այն՝ որ թագուհին սպանիայիներուն վրայ ասանկ փոսահութիւն ունի :

« Այս բանիս վրայ քննութիւն սկսած է . և քրննութեան առաջին հետեւեանքը այն եղաւ՝ որ Վիլհելմ Լաւիլան վերցուցին , որ փաստաբան է , և օրագիր մին ալ կը հրատարակէ : Այս մարդուս առաջիկոյ ծանօթ եղած գործքերը , բարքը և հեղ և անուշ բնաւորութիւնը՝ ասոր վրայք եղած ամբաստանութիւնը սուտ և անհիմն կը ցուցունեն : Վարձերը կանոնաւոր , մոքին գաղափարները չափաւոր , մոքին աղէկ երեւցածը 'ի գործ դնելու համար չափէն աւելի բաներ ընելէն հեռու . և այս յատկութիւններուն համար զինքը ճանչցողներուն ամէնուն առաջն ալ շատ մեծ յարգութիւն փաստեցաւ էր . անանկ որ՝ ամէնուն ալ անհնար կ'երեւէր որ ասանկ մարդ մը այսպիսի բան մը մոքէն անգամ

անցուցած ըլլայ , ուր մնաց իրօք 'ի գործ դնելը : Բայց կըսուի ալ որ՝ գէշ նշաններ կան ասոր գէմ : Այլա՞նք քննութիւններէն երեւան ելած է որ՝ Վիլհելմ չորեքշաբթի օրէն վարձքով բռնէր է այն կառքը՝ որ հրազէնին ձայնը անոր մէջէն լսուեցաւ : Նոյն օրը ատրճանակով նշան առնելու քանի մի անգամ վարժութիւն ըրեր է . երկու ատրճանակ լեցուցեր պատրաստ պահէր է մասնաւոր խնամքով , և նշան առնելու կը թուէր թէնէն ետ դարձած ատենը երկեր հոն կայնէր է , որ տեղացի հրազէնին ձայնը ելաւ : Վերջապէս՝ սուրհանգակը ելլելու ատենը կը պատմուի եղեր որ՝ քովէն թուղթ մը ելեր է , և բանը քննող գատաւորին ձեռքն է անցեր այն թուղթը , որուն մէջ ձախորդ և գէշ գուշակութիւնը գրուած են եղեր նոյն յանցաւոր կարծուած մարդուն ձեռքին գիրը ըլլալով : Բայց այս գուշակութիւնը եղած գիտուածին հետ մէկ յայտնի համա մատուցի մը չեն ցուցունէր եղեր :

« Ի՞նչ այս համբաւին , և թէ՛ յիշեալ գիտուած ծոյն վրայք զուգուած ուրիշ խօսքերուն ճշմարտութիւնը ինքննէ՞ չեմք կրնար գիտնալ : Հասալուստի հետաքրքրութիւնը , հարաւային գաւառներէր բնակող մարդոյ յատուկ եղած չափադանցութիւնը , այս բանիս գաղափարութիւնը , գործոյն և գործը ընդ կարծուած մարդոյն որպիսութեանցը իրարու հակառակ գալը , որ բոլորովին չի միաբանի կ'երեւին , ասոնք ամէնն ալ տեսակ տեսակ մեկ նութիւններու և խորհրդածութիւններու տեղի կուտան , որոնց մէջ իրաւը գտնուի ալնէ՛ն անհիմն ալ կայ : Աստիճան չի կայ որ դատաստանը և արդարութիւնը ամէն նախապաշարմունք մէկիւրի ձգելով բանին ստոյգը երեւան կը հանէ . քանի յանցանքը անանկ բան մը չէ որ յանցանքը գործողին միայն յատուկ ըլլայ , այլ մէկ ամբողջ ազգի մը կ'ընայ . որպէս թէ իրենց օրիւնաւոր թագաւորը մեղքներ ուղած ըլլան » :

Նոյն Լիւսիպէր օրագիրը՝ մայիս 16 , ասանկ կը գրէ : « Մէկ անկարծելի գիտուած մը մատուցողներէր նորէն մատանցութեան մէջ ձմեց : Թագուհին վրայ հրազէն պարսպուելէն քանի մի օր ետքը քաղաքին Բուրգոս քիլիս լսուած գուռը՝ նորէն հրազէնի ձայն լսուեցաւ : Շուտ մը այն տեղի խորհուրդը գտնուող զօրքը զէնքերինն ձեռք առին . զբօսանայ համար պարտադրեցին փախնալով սոսկալով անկեց փախան ու ցրուեցան : Օրիւնորները վրնառուելով մէկ այրած հեմալի ֆիլիպի մը կը տորոտանք , և մէկ ուրիշ ֆիլիպի մըն ալ բըռնելով և ճաթելու մօտ գտան : Արկարծուի որ դատաւորներուն միտքը չիթթ ձգելու համար շինուած վարպետութիւն մը ըլլայ . որպէս զի բանը կարող չըլլան Տօն Անճել Լաւիլային վրան հաստատուել :

ՃՈՒԻՅՑԵԻՐ : Առջի տարին Լուչեռնայի կամ Լիւսիպէրի վրայ անկանոն զօրքերը (Քոնքօ ֆրեւանքօները) պատերազմի ելան և յաղթուեցան նե՛ թէ՛ Լուչեռնա և թէ՛ ուրիշ վեց գաւառ ալ միաբանեցան իրենց մէջ առանձին գաւառացութիւն մը ըլլին , որովհետեւ գիտէին որ քոնքօ ֆրեւանքօները իրենց հանգրտութիւն պիտի չի տան . առաջին անգամին յաղթութեան վրէժը պիտի տանեն կամաւորներու պիտի աշխատին :

Քոնքօ ֆրեւանքօները որ ռաֆիկալ կ'ըլլին , ամենայն զօրութեամբ այս եօթն գաւառներուն միաբանութեանը գէմ կեցան . քակել ուղեցին , օրինաւոր ճամբով աշխատեցան , Հերլետեան դաշնադրութեան ընդհանուր Ժողովքին մէջ վեճ բացվեցաւ , չի յաջողեցաւ : Նիւնեվալի կառավարութիւնն ալ եօթն գաւառացի գաւառներուն կուսակից ելաւ , որ չէր յուսացվէր , որովհետեւ դաշնակից գաւառները Հռոմէական էին , և Նիւնեվալ բըռնեցաւ քանի էր : Ասով Օուլիցերիի գաւառից գաւառներուն կէսէն շատը եօթն գաւառներուն մասնաւոր գաւառագրութեանը հաւանութիւն տըւաւ , և ռաֆիկալներուն ուղածը առաջ չի գնաց :

Նոյն ելան այն ատենը Նիւնեվալի կառավարութիւնը փոխեցին նոր կերպի խօթեցին . որպէս զի յիշեալ մասնաւոր գաւառացութիւնը քակելու վըրայ նորէն խօսք ըլլայ և հաւանութիւն Ժողովուրդինն՝ Նիւնեվալ իրենց կուսակից ըլլայ : Բայց ասով չէր լըմնար , խօսքերին քաղցրեցնելու համար ուրիշ ալ կ'ուղէին իրենց ընկեր : Տարւոյս սկիզբները յանկարծակի Ռաիպուրի քաղաքը կոխելու ելան բայց քաղաքացւոյ պատրաստութիւնը տեսնելով իրենց յանկարծակիի եկան , փախչող փախչող եղան և Ռաիպուրի գաւառը առանց պատերազմի կառարկալ յաղթանակ անկեց ասոնց գէմ :

Այս ճամբան չափազանց նե՛ հիմա ռաֆիկալները ուրիշ ճամբով Մեն կալ գաւառը իրենց կուսակից ընելու ելած են : Այս գաւառիս կառավարութիւնը խորհրդականները կ'ընտրեն իրենց իշխանը , որ երկու տարի իշխանութիւն կ'ընէ և կը փոխուի . և այս ընտրութիւնն անանկ կ'ըլլայ՝ որ շատը օրին հաւանութիւն տայ նե՛ անկեղ իշխան կ'ըլլայ : Ասկեց

առաջ եղած ընտրութեան ատենը խորհրդականները հաւասար երկու բաժին եղան , ընտրութեաններուն երկուքին ալ ուղղութեան համաձայնը հաւասար ելաւ համաձայնով , ուստի հարկ եղաւ վեճակ ձգել և անանկ ընտրել : Վասնաւոր գաւառացութեանը հաւանութիւն տուողներուն ու չի տուողներուն համաձայն ալ նոյնպէս հաւասար էր . ուստի Հերլետեան գաւառացութեան ընդհանուր Ժողովքին մէջ ասոնց հաւանութիւնը չի կրցաւ գտնուիլ :

Հայտնի է որ՝ թէ որ հակառակ կողմէն մէկ հող գի մը միայն պակսի՝ և ռաֆիկալներուն կողմէն մէկ հող գի մը ելլել գտնուի նե՛ այս գաւառիս մասնաւոր կառավարութեան Ժողովքին մէջ՝ այս գաւառիս ալ մասնաւոր գաւառացութիւնը չուղղութեան կարգը կը մտնէ . և այն ատենը՝ իրենց կարծեօքը , կամ եօթն գաւառները գաւառացութիւններն աւելելու կը պարտաւորին , կամ աւելուելու ուղղ գաւառները ամենը մէկէն սոր կ'ընին , ապաւորը կը սեպեն և կը հրատարակեն գաւառից գաւառները , և զէն քով կը բռնադատեն որ քակուին , կամ բոլորովին ասոնց գաւառական կառավարութիւնը կը փլուցնեն : Նոր համար գաւառներին վատրուելու բոլորովին Մեն կալ գաւառը իրենց կողմը առնելուն վրայ դրած էին . և այս ալ շատ գիւրդին եկաւ իրենց : Վորքերինն առաջ տանելու համար այս եղանակը բռնեցին :

Մեն կալ գաւառին բնակիչները գրեթէ ամէնքն ալ արուեստաւոր են . աստիկն շատը գործարանի տէր եղողներուն ձեռքն է . և այս հարուստ մարդիկս ալ ըստ մեծի մասին ռաֆիկալ են : Նոյնք օրին համար որ գիտէին թէ ռաֆիկալներուն կուսակից չըլլար , անկեղ իրենց գործարանէն հանեցին . ասով չորս հարիւր հոգիէն աւելի բանուոր մարդիկ բաւեցաւ բանէ և ուստեւ հաց մէկէն զսկուեցան , իրենց ընտանեօքը խեղճութեան մէջ ինկան : Պատճառն այն է՝ որ խորհրդականներուն ընտրութիւնը քաղաքացւոյն պիտի ըլլայ . և այս կերպով ասոնք ընտրողներուն կարգէն դուրս կը մնան : Ասկեց զատ , ռաֆիկալ հարուստները ռաֆիկալ չեղողներուն վրայ առնելը ունեցին . ընտրութեանն ու թէն օրն առաջ առնելը ինքնին Ժողովքը բռնուն ճամբաներ բանեցնել սկսան . և այս սովու և սղութե ատենը՝ բաներու բանեցնէն զրկուած մարդիկ կ'ըստիպուեցին պարտքերինն ալ վճարելու . որով շատ տուներ վրան : Այն միջոցին Հերլետեան անուն հարուստ վաճառական մը բըռնեցաւ , որով և ռաֆիկալ , օրագիրներուն մէջ հրատարակել տուաւ որ՝ բանեգործ և վատակե զրկուող մարդոցմէն ո՛վ որ իրեն զուգուցելու մարդոց մէկը խորհրդական ընտրել խոստանայ նե՛ անոր շաբաթը ֆիօրին մը կուտամ : Ասկեց զատ , որ մարդոց խորհրդական ընտրութեան կը փախնային նե՛ այն մարդոցը համար գէշ խօսքեր և զըր պարտութիւններ տարածել սկսան հասարակութե մէջ :

Այս ճամբաներով մոքերին դրածուն մէկ մաւոր կը յաջողի : Մեն կալ կառավարութիւնը իրենց կողմը առած կ'ըլլան : Նսով խօսքերին քաղցրեցնելու պէտք եղածին չափ շատաւորութիւն կ'ունենան . բայց եօթն գաւառներն ալ այս կերպով միաբանած գաւառներուն տուած վճիռը չընդունելը նին յայտնի է . Լուչեռնա և Ռաիպուրի՝ պատերազմի պատրաստութեան վրայ են . մէկալ հինգն ալ ասոնցմէ չեն զատուիր . և ռաֆիկալներուն բռնած ճամբուն հետեւութիւնը՝ Օուլիցերիի գաւառներուն մէջ ընտանի պատերազմ բացուելը յայտնի կ'երեւի :

ԱՅՊԱՅԵՐ

Աւսմունքը որ այս մէկ քանի տարուան միջոցը ազգերնուս մէջ կը ծաղկի , և դպրոցները օր աւուր բարեկարգութեան մէջ կը մտնայ կըր նե՛ , հաւաստեալ գիտեմք որ վե՛հ Սրբազան Ստոթեոս աղբաւոր Պատրիարքին խրատականօքն է , որ պատրիարքական իշխանութեան ակթուր նստած օրէն ազգին հիմակուան վիճակին նայելով՝ առաջին խորհրէքը եղաւ ուսմունքը առաջ տանելու հարկաւոր միջոցները 'ի գործ դնել , և դպրոցները բարեկարգել . և նորին սրբազնութեան խրատականօքը ամէն տեղ սկսեցին մէյմէկ ընկերութիւններ սահմանելով՝ դպրոցները պայծառացնել , որոնց ստեպ ստեպ պայքութիւնը պակաս չէր ընէր ազգասէր Սրբազանինն պէտք եղած քաղաքներէ ինկնէր տալով . ինչպէս անցեալները ապրիլ 24 Ստամբուլ սուրբ Սահակայ անուանը նուիրեալ հուշակաւոր ուսումնարանը պայքութիւն ընելով և ամէն մէկ գաւառուն ալ ունեցիլ ըլլալով տեսաւ նոյն ուսումնարանի աշակերտաց յառաջագիմունքը . և մեծ ուրախութե շնորհակալ եղաւ յիշել ուսումնարանին յարգի հողաբարձութեան , միանգամայն և քաղաքներով տուաւ գաւառներուն և աշակերտաց , որ ուսմունքնին շարունակեն առաւել արդիւնաւորելու համար :

Մայիս 23 ուրբաթ առաւօտուն կանուխ աղ-
գասեր Սրբազանին Սուրբ Գրգորիոս շնորհաբերու-
թիւն կ'ընէ եկեղեցւոյն տօնախմբութիւնը ըլլա-
լուն պատճառաւ . և քիչ մը հանգիստ ընելէն ետ-
քը , իսկոյն այցելութիւն կ'ընէ Իւսեփ Լուսինայի
գային բարեկարգ Ղեմարանը . ուր տեսնալով աղ-
գասեր Սրբազանին ասանկ անակնկալ գալուստը մեծ
շնորհակալութիւն տուին հոն գտնուող գործակալ-
ները . և ատենն ալ նկարագրութեան և գեղեցիկա-
րութեան դասերուն ժամանակը ըլլալով հանգստա-
րանք գնաց , և ամէն աշակերտաց գրուածքներուն
զատ զատ գիտելով մեծ ուրախութիւն յոյս տը-
ւաւ , որ քիչ ժամանակի մէջ յառաջացեր էին ա-
շակերտները այս դասերուն մէջ : Կէս առուր կերա-
կուրի զանգակի ձայնով աշակերտները սեղանաւոր-
ւոր ինջնան . աղբատներ Սրբազանը հոն ալ անձամբ
ներկայացաւ . եթէ կերակուրներուն վայելուչ
կերպով ըլլալը , և եթէ սեղանին և սեղանատանը
մաքրութիւնը տեսնալով շնորհակալութիւն տը-
ւաւ հանգերձ օրհնութեամբ և մեկնեցաւ անկէց ,
և ուղղեց իր գնացքը սուրբ Կարապետ եկեղեցւոյ
գալոցը , հոն ալ աշակերտաց յառաջագիմութիւնը
տեսնելով քաջալերութիւն տուաւ աշակերտաց ,
ուսմանքէն առաջ եկած օգուտները համառօտ մը
նկարագրելով անոնց օրհնեց և անկէց ալ մեկնե-
լով ուղղակի այցելութիւն ըրաւ Իւսեփ Լուսինայի
լամպիէի թաղի սուրբ Խաչի վարժարանը , ուր տեղ
ուսումնական աշակերտը այցելութեան զանգակին
ձայնով վերադառնալով Ս. Զատիկա սրբազանին
շնորհաբեր գալուստը քաջալերեց երգելով , աղգա-
սեր սրբազանը ուսումնական աշակերտաց դասե-
րուն վրայ մանրամասն տեղեկութիւններ հարցու-
նելով օրհնեց զանոնք , և իր մասնաւոր շնորհակա-
լութիւնները յայտնեց յատկապէս Փիլիպէան գե-
րադին Լ. Նաւարալիս և միւս յարգի ընկերներուն
որ հոն ներկայ գտնուէր էին և յառաջագիմ աշա-
կերտացը , որոնց քննութեան հանգէսին թէպէտ
անձամբ ներկայ չէր գտնուած , բայց ասոնց յառաջա-
գիմութիւնը լսելով մեծապէս ուրախացած էր : Եւ
քիչ ամէն կարգի աշակերտաց ալ զատ զատ այցե-
լութիւն ընելով մէկ ժամէն ետքը մեկնեցաւ ան-
կէց , և վերադառնալով Սուրբ Գրգորիոս շնորհա-
բեր լուսաւորիչ հօրը խորովրատպէն ելանաւ տօնա-
խմբութիւնը կատարելով համար , որուն անուա-
նը նուիրած էր նոյն սուրբ Եկեղեցւոյն :

— Մէնուս յայտնի է որ տասը քսան տարի ա-
ռաջ Սրբազանը Հայոց գաղութներուն մէջ մէկ
երկու գաղութ կար միայն որ քիչ մը բարեկարգեալ
էր համարուէին , և բերականութեան դաստառ-
ուներէն . ասոնցմէ մէկն ալ Պալատու գաղութն էր ,
ըսել է որ Պալատու հայազգի բնակիչները 'ի սկզբ-
բանէ անտի ուսումնասիր ճանչցուած են : Բայց
չեմք գիտեր ինչ պատճառաւ այս ուսումնասիրու-
թեան ոգին քանի մը տարի կար որ մարածի պէս
կ'երեւար , որովհետեւ անբարեկարգ գաղութները
բարեկարգութեան մոնարալ ջանք ըրած ատենին
այս Պալատու գաղութը երբեք վրայ անխնամ մնացած
էր . գրեթէ հասարակ ընթերցմանքէն 'ի դատ բան
չիկար մէջը որ ամէնուս արտին մեծ ցաւ էր այս
բանը : Իսկ այսօր կ'աւետեմք աղգերնուս որ Պալա-
տու ժողովրդը ուսումնասիրութեան եռանդը գը-
լալով մարած չէ եղեր , հապա այն եռանդը նորէն
արծարծող աղգեցիկ շունչ մը շատոնց 'ի վեր պակ-
սած ըլլալով մարածի պէս կ'երեւայ եղեր մեզի . ու
բովհետեւ քանի որ արժանապատիւ Գրիգորի
գիտնական վարդապետը անոնց բարեբաղդութե-
քարոյն վիճակեցաւ նէ 'նոյն ուսումնասիրութեան
եռանդը վերադառնալով անոնց արտին մէջ կըր-
կին ձեռք դարկին իրենց գաղութին բարեկարգութեա-
նը և ուրիշ գաղութներուն նման հարկաւոր եղած
ուսմանքներուն ընտիր դասատուներ կարգեցին մե-
ջը : Հայաբանութեան համար Հիւսիսեար պէյէն
տեան արդւոյ Պ. Թադէոսը որ 'ի մանկութենէ 'ի
վեր ամենայն ոգով հայկաբանութեան հետեւե-
լով ծայրագոյն կատարելութեան հասուցած է իւր
այս մայրենի գեղեցիկ և ամենահարկաւոր լեզուն .
Հասարակական գիտութեան և Լիւսարհագրութեան
համար ալ Ղեմարանի առաջին ընտիր աշակերտնե-
րէն արդւոյ Պ. Իսրայէլն է որ այն ալ իւր գիտու-
թեանը մէջ պէտք եղածին չափ քաջ է , որուն խա-
զիւղի գաղութի աշակերտներուն ասոր աշխատու-
թեամբ ցըցուցած յառաջագիմութիւններին յայտ-
նի ապացոյց մըն է . և Լիւսարհագրութեան դասուն
համար ալ արդւոյ Պ. Լիւսարհագրութեան հասուն
թիւնը ընէ հարկ չէ , որովհետեւ արդէն ճանչցը-
ված գիտելու և վիճակած է : Պալատու գաղութը
ասանկ ընտիր դասատուներ ունենալէն ետքը , մա-
նաւանդ Գրիգորի վարդապետի պէս ուսումնա-
սէր և ջանասէր տնօրէն մը , Գերապատիւ Հովիւ-
եան Գեորգ աղայի պէս առատաձեռն և աղգասէր
վերապետուց մը և այն տեղի ազնիւ և բարեխա-

խանձ ժողովուրդին աղգասիրական և ուսումնա-
սիրական եռանդը միշտ անչէջ մնալէն ետեւ ան-
տարակոյս այս գաղութը քիչ ատենի մը մէջ շատ մեծ
յառաջագիմութիւն պիտի ցըցունէ . ինչպէս ան-
ցեալ կ'երեւայ սուրբ Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ
մէջ կատարուած եռամսեայ փառաւոր քննութիւ-
նըն ալ մեր այս գեղեցիկ յոյսը կը հաստատէ : Բայ
որում սրբազան Սատթոս Պատրիարք հայրենիս
իւր աղգասիրական ոգւով կը փափաքի որ իւր պաշտ-
պանութեանը ներքեւը եղած գաղութներուն քննու-
թեանը ներկայ գտնուի , ուստի երբ որ իւր ծանր
ղեղովներէն չէն ներքէ քննութեան մը ներկայ
գտնուի 'նէ' իւր սիրտը իւր միտքը հոն ըլլալուն
նշան մը ըլլալուն համար նոյն քննութեանը հանգի-
սականներուն յատկապէս յարգորանաց և շնորհակա-
լութեան խօսքեր կը գրէ տեղեյն գիտաւոր գրա-
նուորին ձեռքը կարգադրութեան համար . ահա այս-
պէս մէկ նամակով մը սկսուեցաւ Պալատու գաղ-
ութի քննութիւնն ալ որուն օրինակը այս է :

Շնորհապարգ սիրելի իմ :

Այսօր դարձեալ ան առաջ խոհմտաբար Տէր Գրգորիոս ա-
ռաջ քանանայի սուրբ Եկեղեցւոյն արգարէս ուրախացող զմեզ շատ
որում աւետեց մեզ զմտաւոր քննութիւնն գաղութին մէջ , որ 'ի
ձեռն վերամիտ հայկաբանին Պ. Թադէոս քանանայի վարժարանի
սիրելի մեր . և և բարեկարգութեան քաջալերութեամբ սուրբ եկե-
ղեցւոյն հոգեւորականաց և աշխատակալաց խնամքը և արգարէս
իսկ 'ի լուսաւորութիւն մտաց մանկուցի փութեցնելով յարգաւորա-
կան յեռանդն փառաւոր սիրելի մեր , մանաւանդ բարեխա-
սիրութեամբ Գերապատիւ միւլիւկի Գեորգ աղայի . և այնուամե-
ծար խորատանջան Պետոս աղայի աղգատիրի և ուսումնասիրի , և այ-
լոց արժանապատիւ յարգելեաց :

Ուստի 'ի քննութեան ժողովն անդ 'ի կողմէն իմէ զատուի չե-
նորհակալութիւն իմ , զաշխատողաց աղգասիրական ոգւով համառ-
տի յայտնեցան 'ի լուր հրաւիրելով քանանայի ժողովին , և փա-
րկաւ քաջալերութիւն տեսան շնորհիւ տալ փութեցնելով որոց արժա-
նէն է , և զու լըր զօրացալ 'ի շնորհի սրբոյ հոգեւոր Լուսաւոր միւլ-
կի քանանայի սրբոյ Եկեղեցւոյն Գրիգորիոս յարգաւորի սիրտի մեր :

1847 Մայիս 24
Ի խոչընդոտումս :
Կոստանդնուպոլիս Գրգորիոս
Մատթէոս
Արքեպիսկոպոս :

Այս նամակէն ետեւ չորսնի վեց տարեկանի տը-
ղաքներ ելան ատենանք սրտը քաջ պատասխանեցին
ամէն մէկ ըրիտոնեական հաւատոյ գիտաւոր գի-
տելեաց վրայով իրենց եղած հարցմանքներուն . յե-
տոյ աշակերտներէն մէկը սրտաւուչ ճառ մը բերան
խօսեցաւ , որուն շատ տեղերը հանգիստականներուն
աչքէն արտասուէր թափեցին , բայց երբ որ ճառին
այս տեղի եկաւ որ սկսեց հիմնական գաղութին
չէնքին անկարգութեան աշակերտաց ամէն մասամբ
քաջած ներգութիւնները նկարագրել , ետքը դառ-
նալ անոնց դժբաղդութեան կերպ կերպ արգելե-
ներով կիսակատար մնացած նոր գաղութին վրայ ցա-
ւել ու ողբալ 'նէ , հոն ալ մէկ գեմք մը չի տեսց
որ չգալիսնար , հոն ալ մէկ աչք մը չտեսց որ չար-
տասուէր , հոն ալ մէկ շրթներ մը չտեսց որ մէկ կող-
մէն անմեղ մանկանց տարաբաղդութիւնը չանիծեր և մե-
կալ կողմէն ալ այն նոր գաղութին հիմը ձգող ձեռքը
նախ չօրհնէր ետքն ալ անոր ուժ և զօրուն չբարե-
մաղթեր որ ժամ մը առաջ բարեյաջող կատարմա-
նը հասցունելու կարող ըլլայ : Օրում կարծիք է որ ու-
մանը կ'ընեն , գաղութին փառաւոր չէրքը ուսման օ-
գուտ մը չունին , ուղիղ կ'ըլլար այս կարծիքը երբ որ
գաղութի մը չէնքին փառաւորութիւնը մէջի ոսկե-
զօծ որմերը ու առատապը իմանայինք կամ տախտա-
կամաձին (առօշմէյին) փայլուն ճաշակէ տախ-
տակները հասկնայինք , և այլն : Սեր փառաւորը
սած գաղութը այն է որ տեղեյն գիւրը օգ առնե-
լու համար աղէկ կ'ըլլայ , մէջի սրահը , դասարան
ները սեղանատունը ընդարձակ և լուսաւոր , հար-
կաւորները չէնքէն զատ , որոնց գարշելի հոտը տղա-
յոց առողջութեանը չի փնտէ և այլն : Ահա այս է
մեր փառաւորը ըսած գաղութը որ Պալատու հիմնա-
կան գաղութը այս աղէկութիւններուն մէկն ալ չուն-
նի , բայց նոր շինուելիքը պիտի ունենայ :

Իսկ խօսքերուն կարգին , այս ճառը ըմբռնա-
լէն ետեւ հայրենի բերականութեան հարցմանքը
եղաւ մինչեւ բայց , անոր ետեւէն աշխարհադրու-
թեան ուսումնական ամբողջ մասին . յետոյ ե-
րաժշտութեան և վերջն ալ թուաբանութեան հարց-
մանքը մինչեւ հնգեկի կանոնը : Այս ուսմանքնե-
րուն ամէնն ալ բայց 'ի յերաժշտութեան երեք ա-
միս է որ սկսեց են աշակերտները , բայց միջոյն
կարճութեանը նայելով ցըցուցած պատուներին բա-
ւական գոհ ըրին հանդիսականները : Երաժշտու-
թեան դասատուութիւնը տարի ու կէսէն 'ի վեր
անընդհատ յարատեւելուն աշակերտները այն առ-
տիճան հասած են որ տեսած 'նօթանիս ուղիղ կը
կարդան և ըսած երգերնին անխաղ կը բերեն իւր
փողը ուսմանք քննութիւնը երեք ժամու չափ տե-
ւեց և յիշեալ Գրիգորի վարդապետը բանին յար-
մար համառօտ 'իսկ խիստ աղգու ատենաբանու-
թիւն մը ընելէն ետեւ սուրբ Խաչի տեսանալ-
ութեամբ վերջացաւ հանգէսը :

— Շատ ուրախ եմք որ ընկերուէ օգուտը դուր-
սերն ալ ճանչցուելու սկսելով ստեպ ստեպ երեւե-

լն հայաբնակ քաղաքներէն լուր կ'առնեմք որ ընկե-
րութիւն հաստատու են իրենց գաղութները ծաղկե-
ցունելու ինչպէս որ այս ուրախառով լուրերը քա-
նի կ'առնեմք կոր 'նէ իսկոյն լրագրիս միջոցաւ ալ
կը հրատարակեմք կոր աղգերնուս , որ գեո 'ասանկ
աղգօգուտ ընկերութիւնները չի հաստատուած տեղ-
ուանքներն ալ փութան հաստատուելու :

Այս շաբթուս ալ Գրապուղանէն լուր առինք
որ այն տեղի ուսումնասիր աղգակիցներն ալ յա-
նուս սուրբ Փրկչի վանուցը ընկերութիւն մը հաս-
տատու են , այն մտքը որ իրենց թէ քաղաքի մէջ ու-
նեցած գաղութներին թէ վիճակներուն մէջ գրա-
նուած մօտաւոր հայաբնակ տեղուանց գաղութները
բարեկարգեն , և չեղած տեղուանքն ալ նորէն հաս-
տատուն : Առ այժմ 'իսկոյն տասն , տասն և հինգ հա-
զար զուռուշի չափ դրամագլուխ հաւաքեր են . թէ
որ ամէն կողմէն ալ հայազգիք անոնց նպաստելու
ըլլան 'նէ բաւական դրամագլուխ մը քիչ ժամանա-
կի մէջ կրնան ստանալ , որովհետեւ անանկ տեղե-
լուսն ծախքը քիչ ըլլալով քիչ եկամուտով մը կրնան
իրենց գաղութները հաստատու պահել : Յայտնի կ'ե-
րեւայ որ այս աղգասիրական գործը վիճակի արժան
ընտիր առաջնորդ Կարապետ ծայրագոյն վարդապե-
տի յարգորանքը և ջանասիրութեամբը սկսուած է ,
անոր համար նախ պարտաւոր եմք առաջնորդին չե-
նորհակալ ըլլալ , ետքն ալ անոր գլխաւորապէս գոր-
ծակից գտնուող քանի մը ուսումնասիր յարգելեաց :
Կը բարեմաղթեմք գեղեցիկ ընկերութեան անգամ
յաջող վախճան մը թէ այն ընկերութեան անգամ
ներուն առաւել քաջալերութիւն մը տալու համար
թէ ուրիշ կողմերու Հայոց ժողովուրդներուն ալ
բարի օրինակ մը ըլլալու համար :

Յիշեալ ընկերութեան կանոնադրութիւնը հե-
տեւեալ թուերնուս մէկով կը հրատարակեմք :

ԱՐՏԱՇԵՆԻ ՀԱՌԻԹԻՆԵՆԻՐԸ

Այնու ուսումնասիր Պ. Սուրբ Լիւսինեան
Գրապուղանի կողմերը ճանապարհորդուի ընելով հե-
տաքրքրական բաներ երեւան հանելու ժամանակին
երեւելի և յիշատակաց արժանի դիպուածներուն
մէկն է : Առ այժմ մեր ձեռքը նոյն աղուականին
Լիւսինեան ճանապարհորդելուն պատմութիւնը ան-
ցած ըլլալով հրատարակելու կ'աւագարեմք , և ի-
րեն ալ կ'աղագսեմք որ այսպիսի տեղեկութիւնները
մեզի հաղորդէ . որպէս զի մենք ալ լրագրոյս միջո-
ցաւ հրատարակեմք . և իմաստուն խոզարկու-
թիւններով քաղած պտուղը չի կորսուի :

Կ'իմանամք որ նոյն աղուականը բարոյական ա-
ռաւելներ ալ ունի եղեր շինած , որ շատ յարգութի
գտեր են ընթերցողներուն քով , և շատ ալ Լիւսին-
պապուց լեզուին թարգմանուած են : Ասոնց մէկ
հատին միայն կ'եսը անցաւ ձեռքերնիս . որ այս
պատճառով շինուած է : Այս յարգի անձը իրեն
ճանապարհորդութեանը մէջ ինչ կ'ըրթայ իրեն
տանը պէտք եղած բերինք անկէց գնելու պատ-
ճառաւ . քանզի ինչ բառը Յունարէն թիւն ըսել
ըլլալը գիտնալով կը գուշակէ թէ այն կողմերու
բերինք անկէց կ'ըլլէ . բայց կը տեսնէ որ շուկային
մէջ բնաւ բերինքն չունի չեբեւնար . մինչեւ որ
սպուր մը շինելու չափ ալ բերինք չի կրնար գտնել .
զարմանալով պատճառը կը հարցունէ . իրեն պա-
տուական կուտան թէ հոս բերինք չըլլար . Պալատու
մի կողմէն Կեօնեյէն ու Կախաբերէն կուգայ :
Այս տեղաց բերքը լաւոր է կ'ըսեն . որ է Սրա-
յորեն : Այս վրայ Պ. Սուրբ Լիւսինեան առաջ կը
չինէ . որ խելացի այլաբանութիւն մըն է : Ս'այն
կէսը ձեռքներն ըլլալով չի համարձակեցանք տալու .
չըլլայ որ այնքանով մնամք . թէ որ աղին հնգե-
նակին շնորհիւ միւս կէսն ալ և այն իմաստուն
գրիկն եղած ուրիշ բաներ ալ ձեռքերնիս անցնին
կը հրատարակեմք : Հիմայ գամք Լիւսինեանի վրայ
լրաւնեւուն : Հարազատութեամբ կ'օրինակեմք
առանց բառ մը անգամ փոխելու ուրիշ մէկ ու-
սումնականի մը տուած նախաշարժ տեղեկութիւն
ալ մէկ տեղ . որ է այս :

« Լիւսինեան մէկ քանի տարի կայ որ շատ անշը-
բացեր է . զի Լիւսինայի մօտ ըլլալով բնակիչները
հիմակ հոն կ'երթան իրենց վաճառքը կ'ընեն . ու-
նեցած շուկան բոլորովին գոցուած է . միայն այժմ
երկու խանութ կայ որ կը բանի . որոց մէկին մէջ
Հայն մը դերձակութիւն կ'ընէ , և միւսին մէջ դար-
բին մը կը բանի :

« Այս գաւառը սեւ ծովին եղբքը գտուած
ներուն մէջ իր գրեթէ գեղեցիկութիւնով ու սրը-
տաբայ ըլլալով ամէնէն աւելի շինութիւն ունե-
նալու յարմարութիւն ունի , ինչպէս որ մեր նախ-
նիքներէն Լիւսինեանը դարձած ժամանակը
թափառական այս կողմերս կուգան 'նէ' այս տեղիս
գեղեցիկութիւնը իրենց երկրին յարմարեցնելով հոս
կ'ընեն իրենց բնակութիւնը : Լու այս կողմն եկող-
ները Հայոց երկու երեւելի իշխանները եղած կ'ը-

